

Філософія, коло її проблем та роль у суспільстві.

ЛЕКЦІЯ 1.

ПЛАН

- 1. Світогляд, його сутність і структура.
- 2. Предмет філософії.
- 3. Структура та функції філософського знання. Провідні позиції у філософії.

Світогляд, його сутність і структура.

- Філософія одна з найдавніших наук, котра бере свій початок ще з VI століття до нашої ери, тобто існує вже понад 2500 років.
- Філософія є одночасно: формою суспільної свідомості, світоглядом і наукою.
- Філософію ще з давніх давен визначали як любов до мудрості (грецького походження – від *phileo* – люблю і *sophia* – мудрість).

- *Філософія, як і будь-які інші види людської діяльності, постає людською справою .*
- Людина, усвідомлюючи дійсність, рано чи пізно починає усвідомлювати і свою унікальність, свою відмінність від усього іншого в світі. В результаті у неї формуються певні уявлення як про основні засади та особливості світу, так і про свої власні риси та особливості. У загальному плані це називається **світоглядом.**

- *Світогляд – це сукупність узагальнених уявлень людини про себе, світ, свої взаємини із світом, про своє місце в світі та своє життєве призначення.*
- Світогляд – не просто знання, а деяке інтегральне духовне утворення, оскільки:
- А) він повинен надавати людині не стільки поглиблені знання про закони тих чи інших сфер реальності, а знання разом із оцінкою, відношенням;
- Б) предметом світогляду – відношення «людина - світ» постає майже неозорим, безмежним і тому до певної міри невизначеним;

ОСНОВНІ СВІТОГЛЯДНІ ПИТАННЯ

- МІСЦЕ ЛЮДИНИ В СВІТІ
- 1. ЩО Я МОЖУ ЗНАТИ?
- 2. ЩОЯ МАЮ РОБИТИ?
- 3. НА ЩО Я МОЖУ СПОДІВАТИСЯ?
- 4. ЩОТАКЕ ЛЮДИНА?

ТИПОЛОГІЯ СВІТОГЛЯДУ

- ЗА НОСІЄМ: індивідуальний, колективний, груповий, національний, регіональний та ін., загальнолюдський;
- ЗА РІВНЕМ СВІТОБАЧЕННЯ ТА УСВІДОМЛЕННЯ: усвідомлений, неусвідомлений, частково усвідомлений, буденний, сформований на засадах наукових знань, філософський та ін.

- **ЗА ІСТОРИЧНИМИ ЕПОХАМИ:**
архаїчний, античний, середньовічний, ренесансний, світогляд ХХ ст., світогляд ХХІ ст.;
- **ЗА МОРАЛЬНО-ЦІННІСНИМИ ОРІЄНТИРАМИ:** егоїстичний, гуманістичний, антигуманний, альтруїстський, цинічний, шовіністичний та ін.

Функції світогляду

- 1. інтегрувати людину у світ;
- 2. надати їй найперших життєвих орієнтирів;
- 3. подати дійсність у її людських вимірах та виявленнях.

Історичні типи світогляду

- Міфологічний;
- Релігійний;
- Філософський.

- **Міфологія** – тип світогляду , в якому різні уявлення про природу, суспільство, людину та її мислення об'єднані в єдиній образній картині світу, що поєднує у собі реальність і фантазію, природне і надприродне, знання і віру, думку й емоції
- Найпершою особливістю міфологічної свідомості був її **синкретизм** – «злиття всього із усім»; і справді в міфі неможливо відокремити натуральне від символічного, реальне від фантастичного, наявне від бажаного, духовне від природного, людське від нелюдського, зло від добра та ін. .

- **Релігія** – це тип світогляду, в основі якого лежить віра в надприродні сили і поклоніння їм. Для нього характерна почуттєва, образно-емоційна форма сприйняття навколишньої дійсності.
- **Філософія** – є вищим типом світогляду, для якого характерні, **раціональність, системність, логічність, теоретична оформленість.**

- Філософія: 1) це теоретична форма світогляду, спрямована на критичне дослідження та вирішення світоглядних проблем з метою підвищення ступеню достовірності та надійності таких вирішень;
- 2) це усвідомлений світогляд;
- 3) вона повинна прагнути бути = аргументованою, = внутрішньо стрункою = логічно послідовною.

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТУ ФІЛОСОФІЇ

- Філософія покликана тримати весь час у полі уваги та у актуальному стані всі основні виявлення ЛЮДИНИ ЯК ЛЮДИНИ.
- ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФІЇ є історично змінним, оскільки історично змінними постають самовиявлення та самоусвідомлення людини;

-
- Уся історія філософії у окреслення її предмету, оскільки лише за такої умови ми здатні окреслити “топографію” людськості;
  - Філософія постає своєрідною формою збереження та запозичення історичної неперервності людської свідомої самоідентифікації.

- **Предмет філософії – відношення** “людина – світ” і його різні модифікації.
- Два основних протилежних напрямки у філософії – матеріалістичний (“від речі до ідеї”) і ідеалістичний (“від ідеї до речі”).
- **Матеріалізм** (від лат. Materialis – речовинний) – це філософський напрямок, який виходить з того, що природа, буття, матерія є первинними, а свідомість, мислення, дух – вторинними.

- Ідеалізм (від грецьк. Idea – ідея, образ, поняття) – філософський напрямок, протилежний матеріалізму, який виходить з того, що свідомість, мислення, дух є первинними, а природа, буття, матерія – вторинними.
- Він поділяється на певні різновиди – об'єктивний ідеалізм та суб'єктивний ідеалізм залежно від того, який духовний першопочаток кладеться в його основу.

- Об'єктивний ідеалізм за основу дійсності приймає безособистісний дух, розум, свідомість (“абсолютний дух”, “абсолютний розум”, “чиста свідомість”).
- Суб'єктивний ідеалізм конструює світ на основі особливостей індивідуальної свідомості і ставить цей світ в залежність від неї, від “Я”.
- Емпіризм і раціоналізм – методи наукового пізнання у філософії.

РИСИ ФІЛОСОФСЬКОГО МИСЛЕННЯ

- Має гранично широкий рівень узагальнення (категорії, принципи), що виходять на межу буття і небуття;
- Постає формою людського самоусвідомлення, мисленням під кутом зору людини, її життєвого вибору;
- Окреслює дійсність не лише такою, якою вона є, а й такою, якою має бути;

-
- Є більшою мірою мислення про мислення, ніж мисленням та думкою про якусь реальність;
  - Постає внутрішньопов'язаним, логічно послідовним, аргументованим та обґрунтованим;
  - Прагне поставати і розв'язати граничні, абсолютні проблеми людського буття.

Структура філософського знання

- Сфера реальності:
  - 1. природа, світ, космос (онтологія, натурфілософія, космологія);
  - 2. суспільство та суспільна історія (соціологія, соціальна філософія, філософія історії, культурологія, етнофілософія)
  - 3. людина, її особливості (антропологія, антропософія, структурна антропологія)

- 5. сфера духовних або інтелектуальних процесів, свідомість (логіка, гносеологія, етика, естетика, філософія релігії, філософія права, ноологія).
- ОНТОЛОГІЯ – вчення про буття.
- ГНОСЕОЛОГІЯ – вчення про пізнання, теорія пізнання.
- ЛОГІКА – наука про мислення.
- НООЛОГІЯ – вчення про природу та сутність людської розумності.

Найважливішими функціями філософії є:

- **світоглядна**, що виражає ставлення людини до світу, та орієнтує її дії в духовно-практичній сфері;
- **гносеологічна** (теоретико-пізнавальна, або епістемологічна), що вирішує питання про пізнаванність світу і вірогідність знання;
- **методологічна** – виступає як система методів пізнання;

- **ідеологічна** (соціальна) впливає на соціальні відносини і взаємозв'язки;
- **гуманістична** – спрямована на визнання пріоритету особистості на основі загальнолюдських цінностей;
- **культурно-виховна** – сприяє формуванню в людині культури мислення і спілкування, орієнтує її на істину, добро і справедливість;
- **критична** – пов'язана з орієнтацією на цінності й ідеали, з оцінкою соціальної дійсності під відповідним кутом зору;

- **аксіологічна (ціннісно-регулятивна)** – полягає у визначенні цінностей життя, системи моральних і гуманістичних принципів та ідеалів, сенсу життя людини;
- **евристична**, служить збільшенню наукових знань, пошуку шляхів до нових відкриттів;
- **прогностична – спрямована на філософське осмислення перспектив розвитку людини, культури і цивілізації, вирішення глобальних проблем.**

ФІЛОСОФІЯ СХОДУ

- Початки філософії Індії дійшли до нас у **ведах (знання, відання)**. Найдавніші уривки вед датуються 1500 р. до н. е.
- У цих великих творах зібрані міфічні та релігійні знання найдавніших часів, які призначалися для культового вжитку жреців.

-
- Веди складаються з чотирьох частин:
  - Рігведа (хвалебні гімни);
  - Самаведа (пісні);
  - Яджурведа (заклинання для жертвоприношення);
  - Атхарваведа (магічні заклинання).
  - До них додаються пояснювальні тексти.

- Брахмани мають пояснювати мету і суть жертвоприношення, а також правильне застосування формул.
- Упанішади - частини вед, розкривають основні теми індійської філософії: вчення про карму та перевтілення, а також думки про єдність і тотожність брахмана і атмана.
- Основні релігії: йога, джайнізм, Буддизм

- КИТАЙСЬКА ФІЛОСОФІЯ.
- ШКОЛИ: КОНФУЦІАНСТВО І ДАОСИЗМ, а також численні течії, серед яких моїзм, легізм, софізм і вчення інь-ян.
- КОНФУЦІАНСТВО виникло внаслідок діяльності Конфуція (Кун-цзи; 551-479 р. р. до н. е.).
- Зміст його вчення є:
- Консервативна моральна й державницька філософія.

- Основа даосизму – трактат “Дао де цзин” ( ) приблизно 5-те/3-те ст. до н. е.), котрий приписують Лао-цзи. У ньому викладено “вчення про правильний шлях і добродієність”.
- Людське життя розглядається як закладене в русло космічного шляху природи. Основна ідея вчення – діяльність через “недіяння”.

-
- **Культурні центри Стародавнього Сходу:**
  - Єгипет: для нього характерне уявлення про життя після смерті. У його багато населеному світі богів простежуються елементи гено- та монотеїзму;
  - Іран: Заратустра (близько 560 р. до н. е.) засновує монотеїстичну релігію з яскраво вираженими рисами дуалізму.

- Месопатамія: між Євфратом і Тигром виникають великі держави Шумер, Ассирія, Вавилон, які стали батьківщиною великих епосів про створення світу;
- Близький Схід став батьківщиною трьох світових релігій: в іудаїзмі, християнстві та ісламі вшановується всемогутній Бог-творець, який відкривається насамперед через пророків і Святе Письмо.